

پوهنتون سلمان

پوهنځی شرعيات و قانون

پروگرام ماستري فقه و قانون

دولت جمهوري اسلامي افغانستان

وزارت تحصیلات عالی

معینیت امور علمی

خيارات در عقود از دیدگاه فقه و

قانون

رساله ماستري

محصل: ملا محبوب (نظري)

استاد رهنما: دكتور محمد سليم (مفتي)

سال: ۱۳۹۹ هـ ش - ۱۴۴۱ هـ ق

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

پروگرام ماستری فقه و قانون

دولت جمهوری اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی

معینیت امور علمی

خيارات در عقود از دیدگاه فقه و قانون

رساله ماستري

محصل: ملا محبوب (نظری)

استاد رهنما: دکتور محمد سلیم (مدنی)

سال: 1399 هـ ش - 1441 هـ ق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

د پیاوړتیا د فقه و قانون

بورډ ماستری

تصدیق نامه

محترم ملا محبوب ولد قربان نظر ID نمبر Sh-msf-97-454 محصل دور ششم فقه و قانون، از پایان نامه ماستری خویش زیر عنوان: خیارات در عقود از دیدگاه فقه و قانون به روز چهارشنبه تاریخ ۱۴۰۰/۱/۱۸ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و از نظر هیأت ژوری مستحق ۸۰ (نمره به عدد) هشتاد نمره (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

امضاء اعضای هیأت ژوری:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور مصباح الله عبد الباقي	عضو هیأت	
۲	دکتور نجیب الله صالح	عضو هیأت	
۳	دکتور محمد سلیم مدنی	رهنما و رئیس جلسه دفاعیه	

معاون علمی

آمر بورډ ماستری

چکیده ای بحث:

این رساله که تحت عنوان " خیارات در عقود در شریعت و قانون " نگارش یافته یکی از موضوعات مهم شرعی را از دید گاه شریعت اسلامی و قوانین افغانستان، مورد بررسی و تحلیل قرار داده است. موضوع خیارات از جمله موضوعات مهمه محسوب میشود، چونکه جامعه ما یک جامعه اسلامی است، ارزش و اهمیت خیارات در عقود به عنوان یک نهاد زندگی اجتماعی و انسانی در فقه و قانون تبارز یافته وحد گذاری شده است؛ عقد خیارات در عقود یک امر مهم و اساسی و تکمیل کننده بخش از دین است، زیرا که بیع غالباً تحقق پیدا میکند بدون تفکر، در چنین عقد بعض وقت برای عاقدان ندامت عارض میشود، برای رفع چنین اعداز شارع خیار را مشروع قرار داده است.

در تعریف خیارات در عقود از عرف علماء لغت، فقها و حقوق دانان استدلال کرده شده است. حقیقت خیارات در عقود: در مورد حقیقت خیارات در عقود رابطه به اقسام و انواع و مجال آن میان فقهاء اختلافات زیادی وجود دارد، که مهم ترین شان را درین رساله علمی بقدر طاقت بشری بیان نموده ام.

خیارات در عقود نزد مسلمانها از اهمیت زیادی بر خوردار بوده وهست، زیرا که بنا بر همین اهمیت خیارات در عقود با دلالتی از کتاب، سنت و اجماع مشروع است.

خیارات در عقود چگونه مهم نباشد در حالیکه بنا بر مقررات مطرح در آن، سرنوشت مال بائع و ثمن مشتری به خیار مربوط منوط میگردد.

خیارات دارای ارکان و شرائطی می باشد که درین رساله بالای آن ترکیز صورت گرفته است. درین رساله از انواع خیارات بحث صورت گرفته است مانند: خیار شرط، خیار تعیین، خیار رؤیة، خیار عیب، خیار نقد، خیار مجلس، خیار تدلیس، خیار غبن، خیار تغیر، خیار نجش، خیار تلقی الرکبان و...

فهرست مطالب

موضوعات	صفحه
مقدمة.....	1.....
اهمیت موضوع.....	1.....
اسباب انتخاب موضوع.....	2.....
سوال های اصلی تحقیق.....	3.....
سوال های فرعی تحقیق.....	3.....
پیشنه ای تحقیق.....	3.....
منهج بحث ویا روش تحقیق.....	4.....
اهداف تحقیق.....	5.....
مشکلات البحث.....	5.....
خطة بحث.....	7.....
فصل اول: مفاهم عمومی خيارات و خيارات تروی (اندشیدن)	
مبحث اول: مفاهم عمومی خیار.....	8.....
مطلب اول: تعريف خیار به وجه عام.....	8.....
مطلب دوم: فوائد ومشروعیت خیار.....	9.....
مطلب سوم: حکمت وجود خيارات.....	11.....
مبحث دوم: خيارات تروی.....	11.....
مطلب اول: خیار مجلس.....	11.....
مطلب دوم: خیار رجوع.....	18.....
مطلب سوم: خیار قبول.....	20.....
مطلب چهارم: خیار شرط.....	21.....
فصل دوم: خيارات نقيصه و جهالت	
مبحث اول: خيارات نقيصه.....	44.....

44.....	مطلب اول: خيار عيب
80.....	مطلب دوم: خيار استحقاق
82.....	مطلب سوم: خيار تفریق صفة
86.....	مبحث دوم: خيارات جهالت
86.....	مطلب اول: خيار رؤيت
98.....	مطلب دوم: خيار كميت
100.....	مطلب سوم: خيار كشف كردن حال مبيعه
104.....	مطلب چهارم: خيار تعين

فصل سوم: خيارات غبن وتغير

109.....	مبحث اول: عموميات
110.....	مطلب اول: خيار غبن
117.....	مطلب دوم: خيار تدليس فعلى
123.....	مطلب سوم: خيار تغير قولى
127.....	مبحث دوم: خيارات امانت وخلف
130.....	مطلب اول: خيار المراجعة
132.....	مطلب دوم: خيار الاشتراك والمواضعه
136.....	مطلب سوم: خيار فوات وصف مرغوب
141.....	مطلب چهارم: خيار فوات شرط وخيار اختلاف مقدار
145.....	مبحث سوم: خيارات اختلال تنفيذ (مختل شدن اجراء)
145.....	مطلب اول: خيار تأخير در ثمن واحتباس از جهت حق غير
147.....	مطلب دوم: خيار نقد
149.....	مطلب سوم: خيار تعذر تسليم وتفليس
154.....	نتيجه گيرى
156.....	پشنهادات
158.....	فهرست آيات قرآن كريم

159.....	فهرست احاديث رسول الله صلى الله عليه وسلم
161.....	فهرست اعلام
162.....	فهرست منابع ومراجع

خاتمه

خاتمه مشتمل به دو شیئی است:

1- نتیجه گیری.

2- پیشنهادات.

بیان نتیجه: بعد از این که بحث و تفحص کردم در مسائل خیارات در عقود، مطالعه کردم احکام خیارات را در کتب احادیث و فقهاء کرام و قانون مدنی کشور، آن خیارات که توسط آن این مؤمنان مستحق کامیابی در معاملات میشوند تلخیص نمودم بر نتایج آتی:

1- در جریان تهیه این رساله به این نتیجه دست یافتیم که: سعادت انسان در دنیا و آخرت، موقوف می باشد بر تطبیق قانون شریعت و علی الخصوص عملی کردن خیارات در معاملات، زیرا در صورت تطبیق خیارات در عقود نزاع ها دفع میشود.

2- خیارات در عقود یکی از مسائل مهم و پیر اختلاف در فقه اسلامی بوده است، جنبه های مختلف این خیارات توسط فقهاء و پیروان مذاهب مختلف اسلامی در گذشته و حال به بررسی و تحقیق گرفته شده، و این به معنای این است که فقه اسلامی فقهی است که فقهای کرام زحمات زیادی را برای حل مسائل که مردم به آن مواجه می شوند، حل کرده اند.

3- فراگیر بودن مبحث خیارات در عقود در فقه اسلامی که برگرفته از قرآن، سنت و دیگر ادله فقهی بوده، و این امر بیانگر کامل بودن شریعت اسلامی و پاسخگو بودن آن به تمام پرسش های مردم می باشد.

4- در جریان این تحقیق به این نتیجه رسیدیم که خیارات دارای انواع و اقسام مختلفی بوده است، لذا جمع کردن تمام اقسام و انواع خیارات در یک رساله توسط یک محقق کاری سهل نمی باشد.

5- و نیز در جریان تحقیق به این نتیجه رسیدیم که اکثر مجال خیارات، بیوعات بوده است.

6- خیارات در عقود آن شیئی است که، بسبب این انسان در دنیای عقود، در حیات خود تداوم میبخشد، اگر خیارات در عقود نمی بود نظم بیوع خراب می شد.

7- بعض خیارات مانند: خیار شرط و خیار عیب، خیار رؤیت خیار مجلس، فقهاء کرام رابطه بر این خیارات مذکور بحث مفصلی داشته اند، بنده مقدارش را ذکر کرده است ولیکن رساله بنده احتوای تمام جزئیات اباحت آنها را نداشت.

8- خیارات در کتب مختلف فقهی به شکل پراکنده بود، آن هم به زبان ملی کشور نبود، من به کمک الله متعال در یک رساله جمع کرده به زبان ملی کشور تحلیل کردم، واضح است که کمال مطلق برای الله متعال می باشد، هر شخص که یک کتاب را نوشته میکند، به فردای آن روز میگوید: اگر این کتاب تغیر بیابد بهتر می باشد، اگر این سخن درین کتاب اضافه شود بهتر می باشد، اگر این مضمون مقدم شود بهتر میشود، اگر این مضمون ترک شود احسن است، این یک عبرت بزرگ و دلیلی واضح است برای غلبه نقصان بالای کافه مردم، من (محقق) نیز: جزء مردم بوده خالی از نقصان نمی باشم. این بود نتیجه گیری و برداشت بنده عاجز از تهیه این رساله.

پیشنهادات

ازاینکه شریعت اسلامی در اساس دین خیرخواهی و خیراندیشی برای همه میباشد، بناءً از باب نصیحت که حق هر مسلمان بالای مسلمان است و از باب تذکر خیر، نکات آتی را خدمت مسؤلین امور، به تناسب مسؤولیت شان در چند کتگوری چنین پیشنهاد می نمایم.

به وزارت محترم تحصیلات عالی پیشنهاد میگرددکه:

1- یک مرکزی علمی و تحقیقی به عنوان مجمعه بحوث فقهی به موافقت استادان پوهنتون و علماء کشور ایجاد نماید، تا اینکه مشکلات محققین و باحثین کشور رفع شود.

2- اکثر مسائلی فقهی مانند: مسأله خیرات در عقود به زبان های خارجی تصنیف شده است، باید به زبان های ملی کشور ترجمه و تصنیف شود تا اینکه تمام شهروندان کشور استفاده نموده و مشکلات شان را رفع نمایند.

به فاکولته های شرعیات کشور پیشنهاد میگردد:

1- خیرات در عقود را من حیث یک مواد درسی در بخش فقه و قانون گنجائیده شود.

2- به مسائل مهمی مانند: توحید پروگرام درسی، توحید مفردات مضامین و... گامهای بسیار مؤثر عملی مشترک برداشته و در عرصه های یاد شده نسبت به دیگران پیشگام شده اید، این بار نیز به منظور فارغ دهی هدفمند و با مسؤولیت نسل جوان ازین مراکز مهم ملی، تلاش جدی نموده و توأمیت قوی و مؤثری را با نهادهای تحصیلی کشور ایجاد نمایند تا چنین کار شما گام مهم دیگری شود در راه اصلاح درازمدت نظام تحصیلی و تعلیمی کشور.

به پوهنتوت سلام پیشنهاد می نمایم:

1- مسؤلین پوهنتون سلام و پوهنهی شرعیات، پیشنهاد مینمایم که زمینه شمولیت علماء را در پوهنتون سلام زیاد تر مساعد نمایند، تا این که آن عده از علماء کشور دروس شان را در مدارس خصوصی به پایان رسانیده اند، از مهارت های اساتید پوهنهی شرعیات در باب فقه و قانون استفاده نمایند.

2- با آن که کوشیدیم تا جوانب متعدد مسأله خیرات در عقود را از نگاه فقه و قانون روشن سازم، و با آن که علماء و حقوق دانان مسلمان تحقیقاتی به خصوص به زبان عربی در مورد

خيارات در عقود انجام داده اند، ولكن به زبان ملی کشور نبود، ولی باتوجه به گسترده بودن این موضوع رساله بنده حائز تمام اقسام و انواع خيارات نمی باشد لذا پیشنهاد میکنم که محققین دیگر در رساله دکتورا بالای این موضوع تحقیق و تحلیل داشته باشند.

به علماء فقهی کشور پیشنهاد می نمایم: در مسائل فقهی به اقوال راجح تمرکز نموده اتفاق نظر داشته باشند و از اختلاف بیهوده پرهیزند.

به عاقدین کشور پیشنهاد می نمایم: در عقود و معاملات خود مسأله خيارات را لحاظ کنند.

در اخیر به آنائیکه با نوع تقلید آگاهانه یا ناآگاهانه از دیگران، چیز های را در باب دین و خيارات در عقود، تحریر نموده و به آدرس مراکز دینی به نسل جوان مسلمان کشور عرضه میکنند، پیشنهاد می نمایم که از حد اقل انصاف کار گرفته و با مراجعه به منابع و ذخایر عظیم علمی مسلمانها (در ابواب یادشده) کسب معلومات لازم نموده و نوشته ها و گفته های خود را با اینگونه معلومات معتمد و مسؤله، موثق و معتبر نمایند.

در اخیر از الله متعال توفیق مزید و علم با عمل استدعا می کنم. والله ولي التوفيق.

فهرست منابع ومراجع

- 1- قرآن كريم.
- 2- ابوبكر بن ابى شيبة، عبد الله بن محمد بن ابراهيم بن عثمان بن خواستى العيسى متوفى سنه: 235هـ (الادب) محقق: د. محمد رضا القهوجى، ناشر: لبنان - دار البشار الاسلامية، طبع اول: 1420هـ - 1999م.
- 3- ابو البركات عبد الله بن احمد بن محمود حافظ الدين النسفى متوفى سنه: 710هـ (تفسير النسفى) محقق: يوسف على بديوى، ناشر: بيروت - دارالكلم الطيب، طبع اول: 1419هـ - 1998م.
- 4- ابو الفداء اسماعيل بن عمر بن كثير القرشى البصرى ثم الدمشقى متوفى سنه: 774هـ (تفسيرالقرآن العظيم) محقق: سامى بن محمد سلامة، ناشر: بيروت - دراطيبة للنشر والتوزيع، طبع دوم: 1420هـ - 1999م.
- 5- ابو عبدالله محمد بن احمد بن ابى بكر بن فرح الانصارى الخزرجى شمس الدين القرطبى متوفى سنه: 671هـ (الجامع لاحكام القرآن) محقق: هشام سمير البخارى، ناشر: الرياض - دار عالم الكتب، طبع: 1423هـ - 2003م.
- 6- ابراهيم بن محمد بن عبد الله بن محمد ابن مفلح، ابو اسحاق، برهان الدين متوفى سنه: 884هـ (المبدع شرح المقنع) ناشر: الرياض - دار عالم الكتب، طبع: 1423هـ - 2003م.
- 7- ابن عابدين، محمد امين بن عمر بن عبد العزيز عابدين الدمشقى الحنفى متوفى سنه: 1252هـ (رد المحتار على الدر المختار) ناشر: بيروت - دارالفكر، طبع دوم: 1412هـ - 1992م.
- 8- ابو القاسم، محمد بن احمد بن محمد بن عبد الله، ابن جزى ابو القاسم الكلبى الغرناطى متوفى سنه: 741هـ (القوانين الفقهية) ناشر: بيروت - دار الكتب العلمية.
- 9- برهان الدين محمود بن احمد بن عيد العزيز بن عمر بن مازة ابو المعالى البخارى الحنفى متوفى سنه: 616هـ (المحيط البرهانى فى الفقه النعمانى) محقق: عبد الكريم سامى الجندى، ناشر: بيروت - دار الكتب العلمية، طبع اول: 1424هـ - 2004م.

10- تقى الدين ابو العباس احمد بن عبد الحلیم بن تیمیة الحرانی متوفى سنة: 728هـ (مجموع الفتاوى) محقق: انور الباز - عامر الجزار، ناشر: بيروت - دار الوفاء، طبع سوم: 1426هـ - 2005م.

11- زين الدين بن ابراهيم بن محمد، المعروف بابن نجيم المصرى متوفى سنة: 970هـ (البحر الرائق شرح كنز الدقائق) ناشر: دار الكتب الاسلامى.

12- شهاب الدين احمد بن احمد بن سلامة القليوبى متوفى سنة: 1069هـ (حاشيتان، قليوبى على شرح جلال الدين المحلى على منهاج الطالبين) ناشر: بيروت - دار الفكر، طبع: 1419هـ - 1998م.

13- شمس الدين، محمد بن احمد الخطيب الشربيني الشافعى متوفى سنة: 977هـ (الإقناع فى حل الفاظ ابى شجاع) محقق: مكتب البحوث والدرسات - دار الفكر، ناشر: بيروت - دار الفكر.

14- علاء الدين على بن بلبان الفارسى متوفى سنة: 739هـ، محقق: شعيب الارنؤوط، ناشر: بيروت - مؤسسة الرسالة، طبع اول: 1408هـ - 1988م.

15- عبد العظيم بن عبد القوى بن عبد الله، ابو محمد زكى الدين المنذرى متوفى سنة: 656هـ (جزء حديث المتبايعين بالخيار) ناشر: بيروت - مكتبه ابن حزم، طبع: 1420هـ - 1999م.

16- عبد العزيز بن محمد بن عبد الرحمن بن عبد المحسن ابو محمد السلمانى متوفى سنة: 1422هـ (الاسئلة والاجوبة الفقهية) ناشر: السعودى - مكتبة المسجد النبوى الشريف.

17- عبدالرحمن بن محمد بن قاسم العاصمى الحنبلى النجدى متوفى سنة: 1392هـ (حاشية الروض المربع شرح زاد المستقنع) طبع اول: 1397هـ.

18- علاء الدين، ابوبكر بن مسعود بن احمد الكاسانى الحنفى متوفى سنة: 587هـ (بدائع الصنائع فى ترتيب الشرائع) ناشر: بيروت - دار الكتب العلمية، طبع دوم: 1406هـ - 1986م.

19- عبد الرحمن بن محمد بن عسكر البغدادى، ابو زيد او ابو محمد، شهاب الدين المالكى متوفى سنة: 732هـ (إرشاد السالك الى اشرف المسالك) ناشر: مصر- شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابى الحلبي، طبع سوم، عدد الاجزاء: 1.

- 20- على بن محمد بن محمد بن حبيب البصرى ابو الحسن البغدادي، الشهير بالماوردي متوفى سنة: 450هـ (الحاوي الكبير) محقق: الشيخ على محمد معوض - الشيخ عادل احمد عبدالموجود، ناشر: بيروت - دار الكتب العلمية، طبع اول: 1419هـ - 1999م.
- 21- عبدالله بن احمد بن محمد بن قدامة ابو محمد موفق الدين، الشهير بابن قدامة المقدسي متوفى سنة: 620هـ (عمدة الفقه) محقق: احمد محمد عزوز، ناشر: بيروت - المكتبة العصرية، طبع: 1425هـ - 2004م.
- 22- عبدالله بن احمد بن محمد بن قدامة ابو محمد موفق الدين الجماعلى المقدسى ثم الدمشقى الحنبلى، الشهير بابن قدامة المقدسى متوفى سنة: 620هـ (المغنى) ناشر: مكتبة القاهرة.
- 23- كمال الدين محمد بن عبد الواحد السيواسى المعروف بابن الهمام متوفى سنة: 861هـ (فتح القدير) ناشر: دار الفكر.
- 21- لجنة مكنونة من عدة علماء وفقهاء فى الخلافة العثمانية (مجلة الاحكام العدلية) محقق: نجيب هواينى، ناشر: نور محمد، كارخانه تجارت كتب، آرام باغ، كراچى، عدد الاجزاء: 1.
- 24- منصور بن يونس بن صلاح الدين ابن حسن بن ادريس البهوتى الحنبلى متوفى سن: 1051هـ (الروض المربع شرح زاد المستتقع) ناشر: بيروت - دار المؤيد - مؤسسة الرسالة.
- 25- محمد بن اسماعيل امام الحافظ البخارى متوفى سنة: 256هـ (صحيح البخارى) مؤسسة الكتب الثقافية ملتزم الطبع والنشر والتوزيع مؤسسة الكتب الثقافية فقط، طبع اول: 1405هـ-1986م.
- 26- محمد بن حبان بن احمد بن حبان بن معاذ بن معبد التميمى، ابو حاتم، الدارمى، البستى متوفى سنة: 354هـ (الاحسان فى تقريب صحيح ابن حبان) ترتيب: الامير الأمير علاء الدين على بن بلبان الفارسي متوفى سنة: 739هـ، طبع اول: 1408هـ - 1988م، ناشر: بيروت - مؤسسة الرسالة.
- 27- محمد بن على بن محمد بن عبدالله الشوكانى اليمنى متوفى سنة: 1250هـ (فتح القدير) ناشر: دمشق - دار ابن كثير، دار الكلم الطيب، طبع اول: 1414هـ.
- 19- 22- محمد بن احمد بن ابى سهل شمس الائمة السرخسى متوفى سنة: 483هـ (المبسوط) ناشر: بيروت - دار المعرفة.

- 28- محمد بن الحسن بن فرقد الشيباني ابو عبد الله متوفى سنه: 189هـ (الاصل المعروف بالمبسوط) تحقيق ابو الوفا الافغانى، ناشر: إدارة القرآن والعلوم الإسلامية، مكان نشر كراچى پاکستان.
- 29- محمد بن إدريس بن العباس بن عثمان بن شافع بن عبد المطلب بن عبد مناف المطلبى الشافعى ابو عبد الله القرشى المكى متوفى سنه: 204هـ (الام) ناشر: بيروت - دار المعرفة، سنة النشر: 1410هـ - 1990م، عدد الاجزاء: 8.
- 30- محمد بن بدر الدين بن بلبان الدمشقى متوفى سنه: 1083هـ (اخصر المختصرات فى الفقه) تحقيق: محمد ناصر العجمى، ناشر: بيروت - دار البشائر الإسلامية.
- 31- وهبة بن مصطفى الزحيلي (التفسير المنير فى العقيدة والشريعة والمنهج) ناشر: دمشق - دارالفكر المعاصر، طبع دوم: 1418هـ.
- 32- وزارت عدلیة، قانون مدنى افغانستان جريده رسمى، شماره 45، كابل: مطبعه دولتى، 1355.

بخاطر دسترسى به متن كامل اين تحقيق مراجعه شود به:
پوهنتون سلام، كتابخانه مركزى چهار راهى گل سرخ، سرک كلوله پشته
و يا هم به ايميل آدرس ذيل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af